

politie- en andere ambtenaren werden aan de commissie genoemd¹ en 'in een deel van het Europees verenigingsleven en in openbare gelegenheden als hotels en zwembaden worden nog steeds ras-barrières opgeworpen' – de 'voornaamste grieven' richtten zich evenwel 'tegen de benoemingspolitiek der overheid'² en trouwens ook tegen die van het Westers bedrijfsleven: Indonesiërs kregen te weinig kansen.

Wat de klachten betrof der Indische Chinezen (geïrriteerd sinds het begin van de eeuw toen wèl de Japanners maar niet zij aan Europeanen waren gelijkgesteld), constateerde de commissie, 'dat vrijwel alle Chinese woordvoerders het over één punt eens waren: de regering zou in haar Chinezenpolitiek hebben gefaald'; wèl waren dezen sinds 1910 Nederlandse onderdanen maar dat was, zo voelden zij het, 'slechts een nationaliteit zonder inhoud': het gouvernement deed te weinig aan voor Chinese jongeren bestemd onderwijs, de Dienst der Oost-Aziatische

¹ Voorbeelden gaf de commissie daar niet van maar enkele voorbeelden van discriminatie door particulieren troffen wij aan in een speciale uitgave, *Een land bouwt aan zijn toekomst*, welke het Semarangse dagblad *De Locomotief* (een blad dat met kracht de gelijkwaardigheid van Nederlanders, Vreemde Oosterlingen en Indonesiërs bepleitte) ter gelegenheid van de jaarwisseling '40-'41 deed verschijnen. In die uitgave verschenen 51 bijdragen: 33 van Nederlanders, onder wie van Mook ('dat voor een werkelijke ontwikkeling van Nederlands-Indië als land het Nederlandse element voor leiding en binding onmisbaar is'), Helfrich, Berenschot, Visman, Kerstens, van der Plas, I. J. Brugmans, J. H. Ritman en Koets, 6 van Chinezen, onder wie H. H. Kan, en 12 van Indonesiërs, onder wie Dewantoro en Abdoel Kadir Widjojoatmodjo, voorzitter van de tweede organisatie van inheemse bestuursambtenaren, de Vereniging van ambtenaren bij het inlands bestuur. Er bevonden zich onder de bijdragen geen van de op politiek gebied vooraanstaande, radicale nationalist, wèl werd in een door een inheemse juriste te Batavia geschreven bijdrage het starre karakter van van Starckenborghs beleid gelaakt.

De bedoelde voorbeelden stonden in Abdoel Kadirs bijdrage die o.m. schreef: 'Wat te denken van een Hollander uit de betere kringen die een *baboe* van een overbuurman met stenen bekogelde omdat deze godsdienstige Batavia'se wat hardop uit de Koran las na negenen 's avonds? Wat te denken van de vele Europese dames die het verschil niet zien tussen *baboes* en *prijaji*-vrouwen' (inheemse vrouwen van adellijke afkomst) 'en ons' (d.w.z. de inheemse bestuursambtenaren) 'gedurende de huldebetoging in de hoofdstad' (de betoging op Koninginnedag, 31 augustus '40) 'bestempelden 'Wat een prachtige *djongossen*!' (inheemse bedienden).

Zich richtend tot de Europeanen, schreef in deze uitgave J. H. Ritman, oud-hoofdredacteur van het *Bataviaas Nieuwsblad*, nu hoofd van de Regeringspubliciteitsdienst: 'Laat ons, de waanzin van de Duitse rassentheorieën verwerpende, vooral niet vergeten dat ook wij (als geheel genomen) niet zonder zonden waren – en zijn' – het 'als geheel genomen' impliceert uiteraard dat er Europeanen waren die vrij waren van ras-vooroordelen. ² Commissie-Visman: *Verslag*, dl. II, p. 85–86.